

Räsästen suvun synty

Kirjoittaja Leena Räsänen

Keskiajan lopulla uudisasutus levisi Saimaan alueelta vesistöjä myöten aina pohjoisimpaan Savoan asti. Nämä seudut olivat jo pitkään olleet tunnettuja eräalueina, mutta vasta 1470 - 1480-luvut olivat Pohjois-Savon pysyvän asuttamisen alkuvuosikymmeniä. Uudisasutus valtasi yhden vuosisadan aikana alueen, joka oli moninkertaisesti laajempi kuin eteläisen Savon rintamaiden asutus. Asutuksen tehokkaaseen leviämiseen oli useita syitä. Vaikka eränkävynnin mahdollisuudet vähitellen taantuivat, toimeentuloa edistivät havumetsiä hyödyntävät huuhtakasket ja niissä viljeltävä erityisen satoisa, idästä tullut kaski- eli korpiruis. Eränkävynni ja varsinkin kalastus säilyivät merkittävinä elinkeinoina vielä uuden ajan alussa.

Kun pohjoisten alueiden väkimäärä kasvoi, kruunu halusi tehostaa verotusta myös uudisasukasalueilla. Savon vanhimmassa talokohtaisessa asiakirjassa, vuoden 1541 verotusta varten laaditussa maakirjassa, ei mainittu lainkaan Räsäsiä. Koko Savossa ei siten vielä käytetty tätä sukunimeä.

Vuoden 1541 maakirjassa mainitaan Räsästen esi-isä, Antti Pekanpoika Ihalempinen (k. 1579) joka asui tuolloin sukuineen Rantasalmen Keriharjun neljänneksessä eli nykyisen Vehmersalmen Ritoniemen eli myöhemmän Räsälän kylässä. Antti Ihalempinen kuului vanhaan ja laajaan savolaiseen kantasukuun, jonka nyt on geenitutkimuksilla osoitettu kuuluneen isälinjaltaan läntiseen I-haploryhmään. Ihalempisten eteläsavolainen kantatalo oli sijainnut Säämingin ja Rantasalmen raja-alueella. Vuosien 1557 ja 1559 papinveroluetteloissa Antti Ihalempisellä oli henkilökohtaisena liikanimenä Räsä. Hän oli seutukunnan varakkain mies ja eniten verotettu. Ihalempisten taloja oli Ritoniemen kylässä useita, joten suku oli ilmeisesti asunut siellä jo usean sukupolven ajan.

Antti Ihalempinen Räsällä oli neljä poikaa, Pekka, Antti, Heikki ja Olli, jotka syntyivät 1550 - 1560-luvuilla. Vuonna 1579 Pekka Antinpoika Räsällä ja Antti Antinpoika Räsällä oli talot Ritoniemen viereisellä Puutosmäellä. 1500-luvun loppuun mennessä suvun nimi vakiintui vähitellen muotoon Räsänen ja koko kylää ryhdyttiin savolaiseen tapaan kutsumaan Räsäläksi.

Uudet geenitutkimukset ovat osoittaneet, että 1500-luvun loppupuolella Ihalempinen-Räsästen talouksiin ilmestyi uusia henkilöitä. Nämä eivät kuuluneet alkuperäisen Ihalempisten suvun I-haploryhmään, vaan itäiseen N-haploryhmään. Kysymyksessä oli papinveroluettelossa mainittu Olli Soini (synt. n. 1530), joka ei kuitenkaan esiinny maakirjoissa maanomistajana. Hän lieneekin ollut ns. yhtiömiehenä tai vävynä Ihalempinen-Räsästen talossa ja omaksunut samalla vaimonsa sukunimen. Sukututkija Ari Kolehmainen käyttää tästä sukuhaarasta nimitystä Soininpoika-Räsäset. Olli Soinin varhaisempia esi-isiä ei toistaiseksi

tunneta. Soini-Räsäsen pojilla oli puolestaan lukuisia poikia ja tämä sukuhaara kasvoi 1600-luvulla nopeasti Räsästen suvun enemmistöksi.

Nykyinen Tuusniemi oli 1500-luvulla Ruotsin ja Venäjän rajaseutuna levotonta aluetta, jonne ei vielä uskaltanut asumaan pysyvästi. Vasta Täyssinän rauha (1595) ja Stolbovan rauha (1617) vakiinnuttivat rajan kauemmaksi itään ja avasivat seudun uudisasukkaille. Tuusniemen Juurikkamäen ensimmäinen talo oli perustettu vuonna 1611, jolloin sinne oli muuttanut Vehmersalmen Räsälän kylästä Olli Soininpoika Räsänen (synt. noin 1575) ja veljensä Soini Soininpoika Räsänen (synt. noin 1577). Juurikkamäellä Soininpoika-Räsästen suku lisääntyi nopeasti, perusti useita taloja ja raivasi niille kaskimaita. Juurikkamäestä muodostui 1600-luvulla toinen vahva Räsäs-keskus aiemman Vehmersalmen Räsälän rinnalle.

Varhaisempi Ihalempinen-Räsästen suku jäi asumaan Vehmersalmen Räsälän kylään vielä vuosisadoiksi. Osa näistä Vehmersalmen Räsäsistä alkoi 1630-luvulla käyttää Järveläisen nimeä. 1600-luvun lopulla eräs haara Ihalempis-Räsäsistä muutti Kaavin Luikonlahden kylään. Vasta 1700-luvun alussa ensimmäinen Ihalempis-Räsäsistä, Paavo Paavonpoika Räsänen (synt. noin 1660), muutti vaimonsa Valpuri Hiltusen kanssa Vehmersalmen Räsälästä Juurikkamäelle.

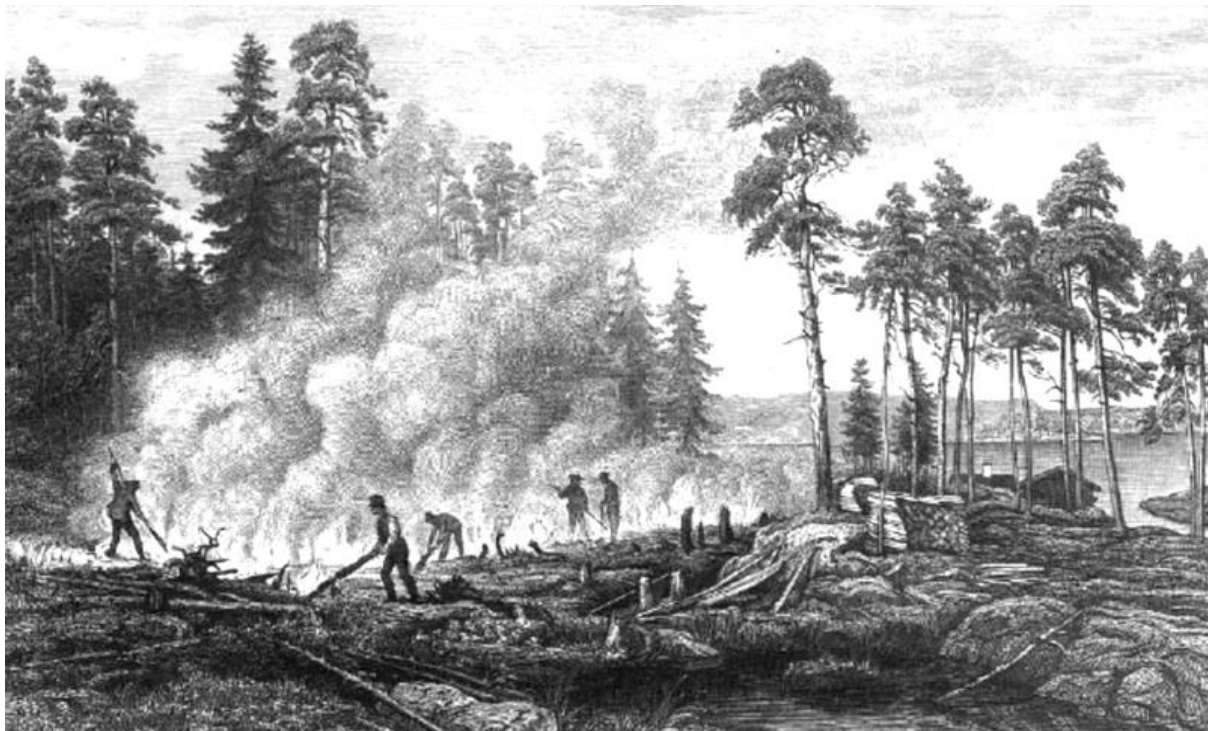
Tuusniemen Soininpoika-Räsästen monilukuisia jälkeläisiä siirtyi jo 1600-luvulla naapuripitäjiin. Juurikkamäki oli merkittävä keskus, josta Räsäsiä muutti Kaaville. Ensimmäisenä mainitaan jo 1640-luvulla Luikonlahden kylään asettunut Mikko Soininpoika Räsänen (synt. noin 1595). Kaavilla keskeiset Räsästen asuinpaikat olivat Luikonlahden lisäksi Maarianvaaran ja Sivakkavaaran kylät, vähitellen myös naapurikylät. Pielisjärven Räsäset ovat DNA-tutkimuksen perusteella lähtöisin Kaavilta.

Juurikkamäeltä Räsäsiä levittäytyi idän suuntaan myös Liperin ja Polvijärven alueille. 1700-luvun alussa Soininpoika-Räsäsiä asui jo mm. Leppävirralla, Riistavedellä ja Siilinjärven Väänälänrannalla.

Yksityiskohtaisia tietoja Räsästen savolaisista sukuhaaroista ja näiden asuinpaikoista löytyy tehdyistä sukututkimuksista, joita on lueteltu kohdassa Sukututkimus, Sukukirjat. Viimeisimmät tiedot geneettisen sukututkimuksen tuloksista julkaistiin vuonna 2023: *”Räsästen sukuyhdistys ry. I osa, Historiikki 1945 - 2023, II osa, DNA-tutkimus”*. Tätä julkaisua voi tiedustella yhdistyksen hallituksen jäseniltä ja sihteeriltä.

Savon Räsästen lisäksi saman sukunimen käyttäjiä on ollut myös Karjalassa. Tämä Räsäs-suku saattaa olla lähtöisin eteläkarjalaisesta Lappeen pitäjästä, jossa 1500-luvun puolivälissä asui Antti ja Matti ”Räsäin” Mentulan kylässä. Heidän jälkeläisiään muutti 1500-luvulla Pohjanmaalle ja heitä on asunut myös Kerimäellä, Uukuniemellä ja Säamingissä. Toistaiseksi on tutkimatta, olivatko myös Pielisjärvellä 1500 - 1600-lukujen vaihteessa asuneet Luka, Maksima ja Lev Räsänen

samaa sukua. Karjalainen Räsäs-suku on isälinjaltaan itäistä N-haploryhmää, mutta sen yhteys Savon N-haploryhmän Räsäsiin on kaukana muinaisuudessa.

Berndt Lindholm. Kaski Iisalmessa. Teoksessa Z. Topelius: Matkustus Suomessa, 1872 -74.